

RECORD DE JOAN N. GARCÍA-NIETO

Jaume Botey Vallès

Articles

Sempre m'he preguntat com és que avui, en un context en el qual predomina l'individualisme, hi ha gent que resisteix i que continua fidel a les causes col·lectives per caminar cap a un món més just. És un esforç prometeic. Fins no fa gaire el seu discurs es basava en una ideologia de transformació radical cap a una visió global del món, una moral i un projecte. Tot allò s'ha acabat. Han perdut els referents teòrics, els més importants símbols i signes d'identitat, no tenen res a guanyar individualment, lluiten contra corrent i en solitari...

El reconeixement d'aquesta evidència ha significat per a molts, viure amb la sensació d'exclusos o excomunicats pel sistema. Em pregunto què els aguanta, quines motivacions tenen, qui són, per quins objectius treballen, sobre quines bases filosòfiques, com ho viuen, amb quins instruments ho fan? Què vol dir *resistir*? Enmig dels dubtes i perplexitats i potser de la falta de perspectiva, hi ha una exigència d'actituds d'honestedat i esforç com a qüestió primera, que reclama la necessària coherència personal com a actitud fonamental de protesta. És una exigència en primer lloc per a si mateixos.

Aquesta és la imatge de la figura i l'esforç solitari i solidari del Nepo.

UN INTEL·LECTUAL I UN HOMED'ACCIÓ

Per això abans de tot cal ressaltar el testimoni personal del Nepo coherent, del Nepo pobre, del Nepo home de la Satèl·lit al carrer Begònia, al carrer Buri, del Nepo amb Vespa, del seu contacte amb la gent... Per ell, intel·lectual al servei de la classe obrera, la coherència entre valors proclamats i valors practicats tenia un significat especial, perquè segons l'origen de les seves dues famílies -la natural i la religiosa- podia haver tingut un estil de vida ben diferent. Aquella forma de viure fou la seva resposta a les seves fidelitats fonamentals, a l'evangeli i al món dels marginats. Per això generava l'impuls polític i moral que prové de la dignitat ètica del qui la procla-

ma. Posà els instruments que tingué al seu abast -la intel·ligència- al servei d'aquesta causa. No fou un intel·lectual de laboratori. En ell la vessant de l'intel·lectual i la vessant de l'home d'acció es complementaven. La riquesa de la seva reflexió prové del compromís previ amb la classe obrera i amb unes persones concretes, i, alhora, aquest col·lectiu, sobretot el sindicat de CCOO al Baix Llobregat i la comunitat de Cornellà, creixeran i s'alimentaran de la seva reflexió. La seva arribada a Cornellà l'any 1966, coincideix amb un moment especialment ric i conflictiu. L'any 1964 ja hi havia hagut la gran vaga de Siemens i el naixement de CCOO, que ell ajudaria a fundar quan retornés dels estudis a Anglaterra. És l'inici del moviment obrer organitzat i, alhora, l'inici de la davallada del franquisme. Al començament compagina la feina de formador de la consciència a futurs empresaris fent de professor a ESADE (Escola Superior de Dirigents d'Empresa) amb la de formador de sindicalistes. Entorn seu neix el grup de joves de CCOO, les Comissions de barris i fàbriques del Baix Llobregat (que posteriorment s'incorporaran a Bandera Roja).

És el moment de les grans mobilitzacions al Baix: ELSA, Clausor, Tornilleria Mata, Roca de Gavà... Els joves s'afilien ràpidament i fins 1972-73 publiquen *Prensa Obrera*, «pedrera» de futurs dirigents sindicals i polítics i de professionals del periodisme. I també entorn seu i en contacte amb les parròquies i amb els grups d'Acció Catòlica especialitzada, JOC, HOAC, ACO, comencen les reunions de la comunitat de Cornellà. Es tractava de posar els fonaments del que amb el pas dels anys serien les columnes de la vida religiosa i sindical de la comarca. Tot i que no va voler mai cap càrrec, darrere d'aquell moviment tan ampli i complex hi havia sempre la figura d'en Joan. Educa, analitza, redacta infinitat de documents de l'ICESB, dona instruments, per exemple; *La participación de los trabajadores en la gestión de la empresa*, en col·laboració amb Santiago Marimón i Oriol Homs. *La nueva ley sindical*, i *Análisis de una protesta*, en col·laboració amb Santiago Marimón i Albert Busquets.

N'Ignasi Riera i en José Botella, a *La història del moviment obrer del Baix Llobregat*, destaquen el seu enorme paper pedagògic i d'educador que el fa ressaltar més com a fundador i impulsor del moviment obrer que com a dirigent de CCOO en particular. Es recorda la seva voluntat unitària. De fet no defugirà més endavant participar en els organismes polítics unitaris de la transició, Assemblea de Catalunya, Congrés de Cultura Catalana.

Des de la sociologia s'especialitzà en l'anàlisi dels mecanismes d'exploatació del capitalisme i de les seves conseqüències. En abstracte el sociòleg no és més que un fotògraf que ens ofereix una visió de la realitat la més objectiva possible, tot i que és inevitable que el resultat no estigui tenyit de la seva pròpia visió.

Articles

Per a ser honest amb el lector, el científic social ha d'explicar el mètode i l'instrumental utilitzat. En Joan no enganya mai. Avisa que la seva lectura dels fets està feta des de la perspectiva dels perdedors de la història i que l'instrumental utilitzat és el que va elaborar el primer Marx, el Marx de la inspiració ètica del valor d'igualtat, i el de posteriors interpretacions d'aquell Marx, d'entre les quals l'interessen sobretot les anàlisis que de la cultura i les organitzacions obreres fa Gramsci.

Per als seus informes utilitza la documentació de l'OIT, del Ministeri del Treball, de Càrites, de l'INEM, dels centres d'estudi de les entitats bancàries,... però la font fonamental de les seves anàlisis és el contacte directe amb les persones.

Fotografia de Joan Nepomucè García-Nieto París (Butlletí núm. 26 CECBLL).

Aquest és de debò el fil conductor subterrani d'aquelles «fotografies» que van servir a tants d'iniciació per a conèixer el *Baix Llobregat: Juventud obrera y conciencia de clase- 1974*, en col·laboració amb Alfonso C. Comín, o *Tiempos modernos*, Laia 1975, per a l'anàlisi del taylorisme i els mecanismes de la producció en cadena. En definitiva, aquestes anàlisis no es poden llegir separadament d'aquell llarg escrit poema que titulà «Yo te vi llegar», on dirigint-se a un amic imaginari descriu la tragèdia humana que significa l'emigració del món rural al món urbà.

És el contacte amb les persones en concret i amb les situacions d'injustícia el que el fa evolucionar fer-se més flexible en algunes actituds relativament rígides dels inicis en l'aplicació del marxisme. El contacte immediat amb els marginats, expulsats del sistema de producció li fa qüestionar aspectes tan fonamentals com el pes que històricament el marxisme havia assignat a la classe obrera organitzada com a subjecte de la transformació social. En les cites i en la seva reflexió sobre el sindicalisme cada cop són més presents autors que analitzen les noves formes de contradiccions de classe, les contradiccions d'un sindicalisme corporatiu (Abendroth, Rosanvallon, André Gorz, Rudolf Bahro), el nou model de producció iniciat amb les noves tecnologies, l'automatització dels processos de producció i la mundialització del capitalisme (Adam Schaff, Hinkelammert, Samir Amin).

VIDA SINDICAL I VIDA POLÍTICA

En Joan és més home de sindicat que de vida política. Des de la seva vivència sindical no es cansa d'exigir que es preservi l'autonomia de les organitzacions socials evitant tota pretensió d'instrumentalització política. Dit d'una altra manera, recorda la lliçó de Gramsci sobre els límits de l'Estat per a la transformació cultural des de la societat civil. Aquest és el paper del sindicat. Però la relació entre sindicat i vida política és indissoluble i precisament per això lamenta el divorci actual entre l'una i l'altra o la instrumentalització, la falta de sensibilitat dels polítics per a dur a la pràctica el que es diu de paraula respecte de la participació o una altra forma de fer política, etc., i que quan el sindicalisme ha intentat fer alguna cosa, s'hagi trobat menyspreu, oposició frontal o intents d'instrumentalització de les institucions polítiques.

I alhora lamenta algunes de les manifestacions actuals dels sindicats com a cooperatives. El sindicat, repeteix, és un instrument de formació, d'agrupar, de donar sensibilitat social. No és només l'instrument per a negociar convenis. Un dels reptes actuals, conseqüència de les mutacions en tecnologia i modes de producció, i un gran perill, és la transformació del sindicat en formes corporatives. El sindicalisme ha de defensar els

interessos dels treballadors, de la seva empresa, del seu nivell, de les seves pensions, però, alhora, el sindicat ha de defensar els que han quedat fora del sistema productiu, els aturats d'aquí, o els que en una situació de capitalisme mundialitzat encara no hi han pogut entrar, els països pobres.

No es cansa de recordar que som fills d'un patrimoni històric de solidaritat i emancipació. El sindicat és l'únic grup que pot continuar les lluites emancipadores de fa més de cent anys. La necessària recuperació d'aquella memòria històrica vol dir també recuperar els valors que aleshores van donar sentit a la lluita sindical: la solidaritat, el pacifisme, la cultura, el respecte a la persona. És conscient que aquesta proposta no és fàcil, perquè la capacitat d'exploació d'avui del capitalisme és molt diferent, més brutal i més anònima, i perquè l'estat del benestar dels països que ara fa cent anys estaven a la punta de la lluita sindical ha fet variar l'escala de valors en la consciència de la classe obrera.

Per evitar el neocorporativisme, les seves propostes per al sindicalisme del futur són conegudes: repartiment del treball, salari social, formació, nous valors, etc., en definitiva, propostes de solidaritat. Han estat publicades i difoses des de la Fundació Utopia, sovint al costat d'Adam Shaff.

La seva última reflexió se centra cada cop més en la *societat dual*, les noves formes de pobresa, el problema de la marginació i la necessitat de buscar solucions globals i alhora personalitzades. Repeteix que no té fórmules. Cal actuar i probablement de la suma de petites actuacions en una mateixa direcció tindrem més elements de reflexió pràctica. Concreta les seves actuacions en «microexperiències» («nadie nos puede prohibir vivir como en una isla... con la esperanza que las islas se conviertan en archipiélagos...»). D'aquí que la seva cada vegada més intensa presència pública en organismes preocupats per aquest problema Càritas, Acció, Solidària contra l'Atur, l'Atur, Col·lectius de Drapaires, Coordinadora contra la marginació, Fundació Utopia, destinada a preservar la memòria històrica de les lluites obreres al Baix Llobregat, etc., el convertia en persona referent d'una dimensió que mai hauria d'oblidar les propostes sindicals.

En definitiva, qüestiona el model econòmic i polític heretat de la Il·lustració. El principi de *desenvolupament indefinit* seguit tant pel capitalisme (ara sota les formes de conservadorisme i neoconservadorisme) com per les esquerres al voltant de sindicats, partits, moviments de veïns... i el model polític de la democràcia formal. El primer porta a l'egoisme i el corporativisme (per exemple, hi ha reivindicacions difícilment explicables des de posicions d'esquerres), i el segon, a l'allunyament dels partits i sindicats de la població i dels més pobres.

El problema és com articular un diàleg entre partits polítics i organitzacions socials de manera que els canvis propiciats des de la societat siguin també impulsats des de l'Estat i entre moviments socials històrics com el sindicat, amb una base social relativament àmplia però amb un tarannà de reivindicacions a vegades massa immediatistes i de curta volada, i els nous moviments socials sorgits a partir de la crisi del model de desenvolupament i del model de la democràcia formal però encara amb massa poca base social.

HOME DE FE I HOME DE FRONTERA

Es va acostumar durant tota la vida a buscar les esclertes. Era institucional, però lliure i al marge de les institucions; fundador i impulsor del sindicat, però profundament crític d'alguns aspectes que interpretava com esclerosi dels valors inicials del sindicat; amb la lúcida visió de la necessitat dels partits i la influència per a plantejar el canvi global de la societat, però voluntàriament lluny de la vida partidista; home de fe i d'església, però lluny del model de presència pública de l'Església ara. Res tan lluny d'ell, però, com l'actitud narcisista i estètica de l'intel·lectual crític que no es mulla...

Forma part d'una mena de gent que han viscut amb força les contradiccions del capitalisme, però no han trobat -o potser no trobaran ja- formes organitzatives estables a causa de la crisi de l'autoritat com a element simbòlic aglutinant i representant de la tradició. Perquè del que es tracta en el fons és d'una crisi profunda d'autoritat moral. D'una extraordinària duresa amb si mateixos i també amb una extraordinària capacitat per a comprendre les contradiccions del món que els envolta, tant les estructurals com les de les persones immediates amb les quals tracten, es converteixen en persones-pont, persones-reconciliació, referents fonamentals de fidelitat a valors absoluts que estan més enllà de les circumstàncies institucionals o polítiques. I en el seu cas, i sense contradicció, davant d'un Nepo agosarat i senyal de contradicció, ens trobem un Nepo obedient, disciplinat, però el sol fet de la seva exemplar obediència es converteix en denúncia de la manera autoritària d'exercir l'autoritat.

On visqué de manera més sentida i amb més agudes intel·lectual que d'altres, la distància entre autoritat legal i autoritat moral, entre sistema simbòlic i sistema representatiu, fou respecte de l'autoritat a l'Església, perquè en Joan fou, a més d'home de fe, home d'església.

Fou home de fe. La raó fonamental de la seva vida és Jesús-pobre i de les benaurances. En Joan no pot acceptar aquella fàcil distinció que fan alguns sectors religiosos de «pobres per dins però rics per fora», pobres en l'esperit però rics en béns materials, cultura o

poder, pobres individualment però membres d'una comunitat rica. La imitació de Jesús pobre és l'única raó de la seva presència al sindicat i entre els marginats. Dificilment es podria entendre aquesta vivència de la fe al marge del pes de la institució. De fet, hom diria que té una concepció patrimonial de la fe que impulsa a anar més enllà de determinades actuacions jeràrquiques. En Joan viu la seva fe en comunitat i cultiva la comunitat, l'estima, en vetlla, la visita.

Només des d'aquesta perspectiva de la preocupació institucional pot entendre's l'esforç iniciat per ell i per Alfonso Comín en la fundació Cristians pel Socialisme a Espanya. Cristians pel Socialisme aquí, a Espanya, des de l'anomenat *Encuentro de Avia en 1973* (celebrat a Calafell), significà sobretot un debat ideològic tant en el si de l'Església com a dintre del partit. Fou l'esforç més notori per obrir portes i trencar fronteres ideològiques i institucionals. Ajudà a superar tant l'alienació religiosa dels cristians ajudant-los a entendre que la pobresa és un problema estructural i polític, com a superar la intolerància religiosa en el si dels partits obrers. Cristians pel Socialisme fou una profunda crida a la consciència i obligà a molts, tant creients com no creients, a definir-se respecte de la fe i de la lluita política pels desheretats. Propicià que els cristians comencessin a ser considerats com a part integrant del projecte alliberador de l'home i no solament com a simples companys de viatge i que els no-creients comencessin a descobrir que en la profunditat dels valors que defensen hi ha un sentit de la vida que ens permet de treballar conjuntament.

En els últims anys, davant el conservadorisme de Joan Pau II, en Joan, com tants d'altres cristians, es va sentint progressivament lluny d'aquesta església-fortalesa, església-dura, església mancada de compassió. I ell mateix ho expressa d'una manera molt a la seva, gairebé sense queixar-se, desenvolupant, com en un líric «somni» semblant al de Luter King, el model d'Església que ell voldria. És l'escrit: «Un proyecto de Iglesia en clave de utopia», on explica el que podria o hauria de ser la zona pastoral de Cornellà: «comunitat fraternal i no autoritària, més servicial que eclesiocèntrica, al costat dels pobres, signe d'esperança, que demana perdó i perdona, respectuosa...»

LA REFLEXIÓ SOBRE LA UTOPIA

Bloch és un dels teoritzadors i difusors de la idea de *utopia*. El seu pensament és una filosofia de l'esperança. Des del materialisme dialèctic interpreta els moviments d'emancipació -científica, artística o religiosa- com les grans empreses humanes per la lluita de la utopia.

Les tensions entre institució i testimoni, entre ortodòxia i ètica, entre el poder i la marginació, viscudes en tots

els intents de transformació radical, son altres maneres d'entendre la dialèctica permanent entre opressor i oprimint. Pren com a exemple els heretges Joaquim de Fiore i Thomas Münzer, dels científics Bruno i Galileu, dels revolucionaris Moro i Winstanley, etc. en fa la biografia ideològica. Sempre hi ha hagut un enfrontament brutal amb el sistema perquè per dessota del tema concret objecte de la lluita (religió, ciència...), tota utopia posa en qüestió el poder (el poder que dóna la ciència, el poder de l'Església, el poder econòmic...) enfrontament que s'ha pagat gairebé sempre amb la vida o l'ostracisme. En Joan fou d'aquesta mena. La sola existència de persones així és una crítica a la societat actual. Lluiten amb pocs mitjans. Han fet seva la causa dels perdedors de la història. Elaboren propostes concretes de transformació social, però troben enormes resistències a ser assumides.

La utopia és anunciada des dels pobres, perquè allò que és marginal fa palès, fins al límit, la irracionalitat de la societat. Pel sol fet d'existir s'erigeix en negació d'aquesta societat de la instrumentalització de l'existència per la raó. N'és la «cara amargada». Per això la crítica des d'allò que és marginal és titllada d'irracional, il·lusòria, utòpica.

El Nepo fa seu el pensament de Benjamin sobre la negació de la història com a «història triomfal»: el vertader subjecte de la història és el pobre. «Societat més justa» o «fraternitat» ha volgut dir assumir com a referent teòric la injustícia, i en concret la persona «concreta» que pateix la injustícia: el «pobre», l'exclòs com a referent. No és ja el concepte de *classe obrera* com a força i poder, sinó com a *lumpenproletariat*; això voldrà dir tenir noves actituds davant del tema del pobre i la marginació.

La investigació sobre la negació social no es fa per pura especulació sinó per poder construir una història real. L'estudi del que està amagat posa en evidència allò que el sistema expulsa i que per això mateix s'erigeix en negació de la negació. Implica una recerca dels elements crítics de la societat. Posar a la llum pública la marginació vol dir optar per la utopia.

La utopia anunciada des de la marginalitat està a les antítesis de qualsevol utopia de «món feliç» proclamada des del positivisme científista. La utopia recorda el passat i el fa present com un «record perillós». Un dels objectius de la Fundació Utopia és precisament preservar la memòria de les lluites obreres i el sofriment. Però és també la prospecció de les possibilitats encara no realitzades. Desplaça el present cap al futur. La utopia recorda el passat, el té present, però no construeix el futur a partir de l'anàlisi del passat sinó negant el present i a partir de les pròpies propostes de futur. En darrer terme allò utòpic anticipa la inserció de la raó del que és

marginal a la realitat. No s'integra en l'estructura de la societat negada, sinó que funciona com un estímul mobilitzador i apressa a concretar-se, té una dimensió pràctica. Gairebé sempre es concretarà en actuacions molt petites i de vida quotidiana -les petites experiències- que no per petites deixen d'orientar-se cap a una perspectiva de canvi radical, de tenir una càrrega revolucionària.

Les propostes per a canviar el sistema des del «possibilisme» són diametralment oposades a les propostes que es poden fer des de la marginalitat. Les unes i les altres parteixen del coneixement de la realitat present, però mentre unes busquen l'alternativa en la millora del present, el coneixement del que és marginal se situa més enllà del present per a buscar un nou punt de partida i, per tant, assigna als marginats un paper d'anunciadors.

La marginació és la fonamentació del coneixement de la utopia. Una de les funcions dels intel·lectuals és precisament interpretar i donar sentit al caràcter emancipatori del llenguatge dels fets i de la vida de la gent. I tota la vida d'en Joan fou explicar i donar sentit històric, en cada moment de la seva vida, als sectors més desvalguts. Per això, la construcció de la moral no serà a partir de la racionalitat sinó del trencament. Es tracta dels *valors* dels Nous Moviments Socials: *l'entrega als altres*, per la solidaritat, com l'autèntica frontera entre la dreta i l'esquerra. La coherència en la vida personal. L'opció de ser «antisistema», d'anar contra corrent com una opció conscient i assumida i sense voler caure en la marginalitat.

L'optimisme de la voluntat davant del pessimisme de la raó. L'esperança que a la fi s'aconseguirà tot i que s'és conscient que no tot és per a avui. Gaudir de la lluita. La consciència que lluitar no és una càrrega sinó el camí cap a la llibertat personal. La fidelitat a allò que t'ha donat el sentit a la teva vida. El descobriment de l'organització com a lloc on es practiquen els valors de la igualtat. El respecte a un mateix, a la professió, al silenci... La consciència de la debilitat de la gent, la tolerància, la paciència, no escandalitzar-se... Les derrotes com a factor de fermesa en els moments de crisi. La democràcia com a sistema d'organització de la vida col·lectiva, més profund que la seva concreció històrica. L'internacionalisme, la nova consciència Nord/Sud. El respecte a totes les cultures, el relativisme dels valors, l'ecumenisme dels valors, més enllà de les ideologies: entre creients i no-creients, per una mena de «socialisme intuïtiu». La «praxi» com a instrument de purificació de les teories i de la solidesa dels valors, actituds i opcions. El sentit patrimonial de la ideologia (política o religiosa) al marge dels comportaments de les jerarquies polítiques o religioses... Costos personals molt forts, però tothom qui ha emprès aquest camí el tornaria a començar. Una de les conclusions de l'esforç intel·lectual de la vida d'en Joan crec que és la consideració que paradoxalment «els perdedors» són precisament els que han impulsat la història de la humanitat cap a l'esperança i la utopia, fins i tot després de morts: incòmodes pel sistema s'han erigit permanentment davant de la història en jutges i negadors d'un sistema injust i que exclou. Tinc el desig i l'esperança que aquest serà el paper que en Joan N. García-Nieto seguirà fent per molt temps encara entre nosaltres.

